

Õiguskantsler

Teie 31.12.2013 nr

Meie 24.03.2014 nr 7-5/140386/1401323

**Seisukoht õigusrikkumise puudumise kohta
Asenduskodus elava lapse ajutiselt perekonda lubamine**

Austatud []

Täna Teid pöördumise eest, milles väljendasite rahulolematust x Linnavalitsuse ja x Lastekodu tegevuse suhtes. Teie selgituste kohaselt on Teil tütar, kelle suhtes on Teie hooldusõigus kohtu poolt piiratud ja kes elab x Lastekodus. Teie sõnul ei lubanud x Linnavalitsus tütre Teid 2013. aasta jõuluvaheajal külastada. Ühtlasi väitsite, et x Lastekodu ei luba Teie tütre süüa enda ostetud toitu.

Olles avaldusalust asja analüüsinud, leian, et x Linnavalitsus toimis seadusega talle antud pädevus piires, kui ei nõustunud Teie tütre ajutiselt Teie perre lubama.

Toitlustamist puudutavas osas otsustasin menetlust mitte alustada, kuna osapoolte selgitused aset leidnud sündmuste osas olid vasturääkivad ja tegelikult toimunut ei ole mul tagantjärele võimalik välja selgitada. Menetlust ei olnud põhjust alustada ka põhjusel, et nii x Lastekodu direktor, x Linnavalitsuse esindaja kui ka Teie tütar kinnitasid kõik oma valmisolekut lahendada tekkinud erimeelsused omavahel koostöös.

Põhjendan Teile alljärgnevalt oma seisukohti.

Asjaolud

1. Teil on 16-aastane tütar. 01.02.2011 eraldas x Linnavalitsus tütre Teist ja paigutas ta varjupaika. 02.02.2011 rahuldab Viru Maakohus x Linnavalitsuse avalduse esialgse õiguskaitse kohaldamiseks ja andis loa võtta tütar Teilt ära ja paigutada x Lastekodusse. 18.04.2011 piiras Viru Maakohus Teie hooldusõigust Teie tütre suhtes. Kohtumäärusest nähtuvalt täidab Teie tütre eestkostja ülesandeid x Linnavalitsus. Suhtlusõiguse küsimusi kohus määrukses ei lahendanud.
2. Teie elate ja töötate viimased kaks aastat Rootsis. Teie tütar külastas Teid viimati 2013. aasta suvevaheajal. Külastuse kokkuleppimiseks pöördusite 26.06.2013 e-kirja teel x Linnavalitsuse hallatava Sotsiaalhoolekandekeskuse poole. x linna sotsiaalkomisjon andis 28.06.2013 nõusoleku lubada tütar ajutiselt Teie perekonda ajavahemikus 01.07.-04.08.2013.
3. 27.11.2013 toimus Teie hooldusõiguse taastamist puudutav kohtuistung,¹ kus küsisite Sotsiaalhoolekandekeskuse direktori asetäitjalt (edaspidi linnavalitsuse esindaja), kas Teie tütar võib

¹ Viru Maakohtu menetlus tsiviilasjas nr 2-12-54844.

tulla 2013. aasta jõuluvaheajaks Teie juurde Rootsi. Teie sõnul vastas linnavalitsuse esindaja, et tütrele ei lubata Teid külastada enne, kui Rootsi lastekaitsetöötajatelt on saabunud iseloomustus Teie kohta. Teie sõnul saab vajalikke dokumente välja nõuda üksnes kohus.

4. Teie hooldusõiguse taastamist puudutava menetluse raames pöördus Viru Maakohus 16.12.2013 Borase kohtu poole Rootsis, paludes kohustada Teie elukohajärgset omavalitsust Rootsis tegema kodukülastuse, et selgitada välja, kas Te olete valmis tütre enda juurde võtma ning kas tingimused Teie elukohas on selleks sobivad.

5. 31.12.2013 pöördusite avaldusega minu poole, milles palusite vastust, kas tütar võib külastada oma ema ja süüa asenduskodus oma ostetud toitu.

6. 03.01.2014 pöördusin Teie poole täiendavalt, et küsida, kas jõuluvaheaja külastusega seoses pöördusite x Linnavalitsuse poole ka kirjalikult. Samuti palusin Teil edastada tütre kiri, milles ta väljendas rahulolematust x Lastekodu tegevuse suhtes. Ühtlasi selgitasin, et x Lastekodu tegevuse suhtes järelevalve menetluse alustamiseks on vajalik Teie tütre enda soov.

7. Samal päeval vastasite, et tütre külastuse kohta jõuluvaheajal küsisite linnavalitsuse esindajalt otse kohtusaalis kohtuniku juuresolekul. Teie arvates ei oleks kirjalik pöördumine x Linnavalitsuse poole muutnud keeldumist tütrat Teie juurde lubada. Lisasite oma vastusele ka tütre kirja, milles ta kirjutab, et 30.12.2013 õhtul ja 31.12.2013 hommikul ei lubanud kasvataja tal süüa ei oma ostetud ega asenduskodu toitu, kuna ta ei käi õigel ajal söömas. Tütre sõnul ei käi ta kunagi teiste lastega koos söömas, kuna nende kisa ja sagimine on häirivad.

8. Ajavahemikus 06.01.-05.02.2014 suhtles minu nõunik telefoni teel Teie tütre, x Linnavalitsuse esindaja ja x lastekodu direktoriga.

9. Teie tütar selgitas minu nõunikule, et ta on ostnud endale tervislikku toitu (nt jogurtit ja salatit), kuna mõned asenduskodu toidud ei tee tema tervisele head (nt kapsas). Kasvatajad aga ei ole lubanud tal oma ostetud toitu süüa. Ta lisas, et kavatab kirjutada linnavalitsuse esindajale tekkinud probleemidest asenduskodus, lisades koopia minu nõunikule, kuid ei ole seda senini teinud.

10. Asenduskodu direktori sõnul on Teie tütar ostnud endale pitsasid, mille karbid ei ole alati ära mahtunud pereköögi külmkappi, mistõttu on neid paigutatud ka üldköögi külmkappi, kuhu on lastel aga ligipääs vaid selle lahtioleku ajal. Lisaks selgitas direktor, et Teie tütar ei pea kinni asenduskodu kodukorra järgsetest söögiaegadest ja alati ei ole võimalik vastu tulla, kui ta tuleb süüa küsima väga hilja.

11. x Linnavalitsuse esindaja sõnul ei ole Teie tütar linnavalitsusele teada andnud, et asenduskodu oleks talle keelanud oma ostetud või asenduskodu toitu. Arenguvestlusel 2013. aasta novembris, kus Teie tütar ja linnavalitsuse esindaja kohtusid, toiduteema siiski tõusetus. Väidetavalt ei soovi Teie tütar süüa teatud asenduskodus pakutavaid toite ning ostab endale kiirtoitu ja muud ebatervislikku. Talle pandi südamele tervisliku toitumise olulisust.

12. Minu nõunik selgitas kõikidele osapooltele nende õigusi ja kohustusi ning pani neile südamele, et nad lahendaksid tekkinud erimeelsused söömise korraldamise küsimuses koostöös ja ühiselt arutades. Nii linnavalitsuse kui asenduskodu esindaja lubasid tekkinud erimeelsusi Teie tütreaga arutada ja teda toetades neid lahendada.

Õiguslik regulatsioon

13. Põhiseaduse (PS) § 27 lg 1 sätestab, et perekond on riigi kaitse all. Kõnealune norm tagab esiteks igapäevase õiguse riigi positiivsele tegevusele perekonnaelu kaitsmisel. Teiseks annab PS § 27 lg 1

põhiõiguse kandjale ka õiguse oodata, et riik ei sekkuks tema perekonnaellu, st kohustab riiki hoiduma perekonnaellu sekkumisest.²

14. Samas sätestab PS § 27 lg 4 lapse õiguse saada riigilt kaitset, kui vanem rikub PS § 27 lõikest 3 tulenevat kohustust lapse eest hoolitseda ja teda kasvatada. Riigi all on silmas peetud ka kohalikku omavalitsust, kelle kohustuseks on tulenevalt PS §-st 14 õiguste ja vabaduste tagamine.

15. Lapse õigust perekonnaelu puutumatusle rõhutab ka ÜRO lapse õiguste konventsioon (LÕK). Tulenevalt LÕK art 7 lõikest 1 on lapsel õigus tunda oma vanemaid. Seda ka juhul, kui laps on vanemast lahutatud, mil tal on LÕK art 9 lõikest 3 tulenevalt õigus säilitada vanemaga regulaarsed isiklikud suhted ja otsene kontakt, kui see ei ole vastuolus lapse huvidega.

16. Eeltoodud küsimusi, sh hooldusõiguse ja suhtlusõiguse teostamist ja piiramist reguleerib ennekõike perekonnaseadus (PKS).

17. Kui vanema hooldusõiguse piiramise tulemusel ei ole lapsel esindusõiguslikku vanemat, määrab kohus lapsele eestkostja tulenevalt PKS § 171 lõikest 1 ja § 173 lg 1 esimesest lausest. Valla- või linnavalitsus võib olla lapse eestkostja ülesannete täitja (PKS § 176 lg 1) või lapse eestkostja (PKS § 176 lg 2). Eestkoste sisu on mõlemal juhul sama.

18. Vastavalt PKS § 179 lõikele 1 on eestkostja eestkostetava seaduslik esindaja ning tal on hooldusõigus, mis hõlmab õigust ja kohustust hoolitseda eestkostetava isiku ja vara eest (st isiku- ja varahooldus). Seadusliku esindajana on eestkostjal õigus otsustada lapsega seotud olulisi asju (PKS § 120 lg 1 ja § 145 lg 1) ja esindada last mh siis, kui laps piiratud teovõime tõttu seda iseseisvalt teha ei saa (tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 8 lõiked 1 ja 2).

19. Alaealise eestkostetava üheks õiguseks, mida eestkostja peab kaitsma, on suhtlusõigus oma vanematega. Lapse ja vanema suhtlusõigus on hooldusõigusest eraldiseisev instituut ja ei sõltu sellest, kas hooldusõigus on vanemal või eestkostjal.³ Vastavalt PKS § 143 lõikele 1 on lapsel õigus isiklikult suhelda mõlema vanemaga, mõlemal vanemal on lisaks õigusele ka kohustus lapsega suhelda. Tulenevalt PKS § 143 lõikest 3 saab suhtlusõigust piirata või selle teostamise lõpetada üksnes kohus, kui see on lapse huvides. Samuti võib kohus panna asjassepuutuvalle isikule kohustuse hoiduda tegevusest, mis kahjustab lapse suhet vanemaga (PKS § 143 lg 4 teine lause). Seega, kui kohus on vanema hooldusõigust piiranud või selle ära võtnud, otsustamata samas midagi lapse ja vanema suhtluse osas, on lapsel ja vanemal endiselt õigus omavahel suhelda. Lisaks lapse eestkostjale on lapse hoolekande korraldajal kohustus lapse ja vanema suhte säilimist toetada, mh selleks, et luua eeldusi perekonnast eraldatud lapse tagasipöördumiseks perekonda (sotsiaalhoolekande seaduse § 25 lg 6).

20. Sellegipoolest on eestkostjal lapse isikuhoolduse teostajana õigus PKS § 124 lõikest 1 tulenevalt määrata lapse viibimiskohta. Asenduskodus elava lapse puhul täpsustab seda põhimõtet sotsiaalministri 20.12.2000 määruse nr 85 „Asenduskodule, koolkodule või noortekodule esitatavad nõuded lapse ajutiselt perekonda andmise korraldamiseks“ § 10, mille järgi on lapse perre lubamiseks vaja lapse seadusliku esindaja kirjalikku nõusolekut. Seega selle üle, kas laps võib viibida vanema juures kodus, on otsustusõigus lapse eestkostjal. Seda ka juhul, kui last soovib enda juurde võtta lapse bioloogiline hooldusõiguseta vanem. Kohustus küsida lapse perekonda võtmiseks eestkostja nõusolekut ei ole vanema suhtlusõiguse rikkumine.

² Tõrjeõiguse perekonnaelu puutumatusle näol näeb üldnormina ette ka PS § 26, kuid PS §-i 27 tuleb käsitleda kui kõrgemat kaitset tagavat erinormi. O. Kask, U. Lõhmus, K. Jaanimägi jt. Kommentaarid §-dele 26 ja 27. - Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 2012, § 26, komm 7; § 27, komm 6. Kättesaadav: www.pohiseadus.ee/ptk-2/pg-26/; www.pohiseadus.ee/ptk-2/pg-27/.

³ Perekonnaseaduse algataja seletuskiri, lk 35. Kättesaadav: www.riigikogu.ee.

21. Sama määruse §-d 7-9 sätestavad vanema ja tema elukohajärgse kohaliku omavalitsuse kohustused asenduskodus elava lapse ajutiselt perre andmisel. Kui vanem soovib asenduskodus elavat last enda juurde võtta, peab ta selleks taotlema loa oma elukohajärgselt kohalikult omavalitsuselt, kes teeb otsuse lapse perre lubamiseks. Enne otsuse tegemist selgitab omavalitsus välja vanema ja tema pere valmiduse ja sobivuse laps enda juurde võtta kodukülastuste ja vestluste kaudu. Vajadusel võib omavalitsus nõuda tõendeid vanema ja tema pere majandusliku olukorra ja tervisliku seisundi kohta. Omavalitsus võib lapse perre andmiseks luba mitte anda, kui see võib lapsele ohtlik või kahjulik olla. Määruse § 15 täpsustab, et samadel tingimustel toimub ka lapse lubamine perre, kes ei ela Eestis.

22. Riikidevahelist lastekaitsealast koostööd reguleerib vanema kohustuste kindlaksmääramise ja laste kaitse abinõude rakendamise pädevuse, kohaldatava õiguse, abinõude tunnustamise, rakendamise ja koostöö konventsioon. Muuhulgas kohaldatakse konventsiooni selliste abinõude (otsuste) suhtes, mis puudutavad külastamisõigust, sh õigust viia laps ajutiselt riiki, kus ei asu tema harilik viibimiskoht (art 3 alapunkt b). Lapse ja vanema külastamisõiguse ja regulaarse suhtlemise tõhusaks tagamiseks võib ühe riigi pädev ametiasutus paluda abi teise riigi ametiasutuselt (art 35 lg 1). Kui vanem tahab saada või säilitada külastusõigust, võib vanema elukohariigi ametiasutus vanema taotlusel koguda infot või tõendeid ning otsustada kas ja millistel tingimustel võib vanem külastusõigust kasutada ning lapse hariliku viibimiskoha ametiasutus peab sellise otsusega arvestama (art 35 lg 2). Nimetatud konventsiooniga on liitunud nii Eesti kui Rootsi.

Seisukoht

23. Kohus ei ole piiranud Teie ja tütre suhtlusõigust, mistõttu on Teil õigus tütrega isiklikult suhelda – nt asenduskodus kohapeal, telefoni, kirja või e-kirja teel vms.⁴ Ent selle üle, kas tütar võib viibida Teie juures kodus, on otsustusõigus x Linnavalitsusel. Kohtu otsusel täidab Teie tütre eestkostja ja seadusliku esindaja ülesandeid x Linnavalitsus, mis annab talle ka õiguse määrata Teie tütre viibimiskohta ja otsustada, keda Teie tütar võib külastada ja keda mitte.

24. Seega, otsustades selle üle, kas lubada tütar Teie juurde külla või mitte, toimis x Linnavalitsus seadusega talle antud pädevuse piires.

25. Sellegipoolest on x Linnavalitsusel Teie tütre eestkostja ja hoolekande korraldajana kohustus lapse ja vanema suhtlemist toetada ja soodustada. Mh hõlmab see kohustust selgitada nii Teile kui vajadusel Rootsi pädevale ametiasutusele, millistel tingimustel usaldaks linnavalitsus tütre Teie hoolde. Selgitused võimaldaksid Teil muuta oma elukorraldust neile tingimustele vastavaks ning annaksid Rootsi pädevale ametiasutusele suuniseid, millistele asjaoludele Teie elukorralduse hindamisel erilist tähelepanu pöörata.

26. Eeltoodust tulenevalt soovitan Teil teha koostööd x Linnavalitsusega, sh paludes selgitusi, mis tingimustel on Teil võimalik tütrat perre võtta. Selleks soovitan Teil pöörduda tütre enda juurde võtmise sooviga x Linnavalitsuse poole kirjalikult, nagu olete seda teinud varasemalt toimunud külastuse puhul.

27. Samas eeldab lapse ajutiselt enda juurde võtmise regulatsioon aktiivsust ka Teilt endalt, st vajaliku loa taotlemist oma elukohajärgselt pädevalt ametiasutuselt. Antud nõue tuleneb nii

⁴ Seejuures tuleb suhtlemisel siiski arvestada asenduskodu kodukorra ning lapse päevakavaga. Lubatud on asenduskodu seatud korralduslikud reeglid lapse ja vanema suhtlemise osas, mis lähtuvad lapse vajadustest (nt igapäevases rutiinist). Lapsel on õigus puhata, mistõttu ei pea vahetult või telefoni teel suhtlemist võimaldama öösel. Samuti on lapsel õigus haridusele ja koolikohustus, mistõttu ei ole reeglina asjakohased lapse ja vanema kohtumised kooli ajal. Samuti on asenduskodul kohustus tagada kõigi seal viibivate laste turvalisus, mistõttu on asenduskodus õigus keelduda vanemat asenduskodu territooriumile lubamast, kui vanem võib olla ohtlik lastele või asenduskodu töötajatele.

riikidevahelist lastekaitsetööd reguleerivast konventsioonist kui sotsiaalministri 20.12.2000 määrusest nr 85. Enne lapse perre andmist tuleb veenduda, et see toimuks lapse parimates huvides. Otsustamiseks, kas Teie külastamine oleks Teie tütrele toetav ja turvaline, vajab x Linnavalitsus informatsiooni, mida tal endal ei ole võimalik vahetult koguda. Seega linnavalitsuse soov saada Rootsi lastekaitsetöötajate hinnangut Teie kohta on õiguspärane.

28. Antud juhul on Viru Maakohus Teie hooldusõiguse taastamist puudutava menetluse raames küsinud Rootsist infot Teie ja Teie elamistingimuste kohta. Kui vastus saabub, siis loodetavasti piisab sellest dokumendist ka x Linnavalitsusele otsustamiseks Teie tütre perre lubamise üle. Samas nagu eelnevalt selgitatud, on Teil alati võimalik pöörduda ka ise oma elukohajärgse omavalitsusüksuse poole Rootsis ja paluda neilt tütre perre lubamise otsustamiseks vajalikku informatsiooni ja teavet. Kui Teil peaks tekkima probleeme oma elukohajärgselt omavalitsusüksuselt vajalike dokumentide saamisega, võite pöörduda abi saamiseks Rootsi välisministeeriumi⁵ või Eesti justiitsministeeriumi⁶ poole, kelle ülesandeks on konventsiooni alusel riikidevahelist koostööd koordineerida ja abi pakkuda.

29. Viimaks osutan, et kuigi x Linnavalitsuse kui Teie tütre seadusliku esindaja pädevuses on otsustada, kas lubada tütar Teie juurde või mitte, peab eestkostja oma tegevuses alati lähtuma lapse parimatest huvidest. Juhul, kui Te leiate, et linnavalitsuse otsus mitte lubada tütrele Teid Rootsis külastada, ei lähtu lapse parimatest huvidest ning piirab Teie ja tütre suhtlusõigust, on Teil õigus pöörduda kohtu poole taotlusega Teie ja tütre suhtlemise korra määramiseks.⁷

30. Asenduskodus Teie tütrele toidu keelamise osas leian, et taolised erimeelsused tuleks esmajärjekorras püüda lahendada läbirääkimiste teel osapoolte endi vahel. Lapse õiguste esmane kaitsja on tema eestkostja, kelle poole peaks pöörduma, kui lapsel tekivad sellised erimeelsused asenduskoduga, mida ei õnnestu asenduskodu siseselt lahendada. Antud juhul ei olnud x Linnavalitsus kui Teie tütre eestkostja asenduskodus tekkinud probleemidest teadlik, mis võimaldanuks tal lapse huvides tegutseda. Seega ei ole antud juhul ammendunud muud efektiivsemad abinõud lapse õiguste kaitseks, mis on eelduseks, et õiguskantsler saaks sekkuda.

31. Vestlustes minu nõunikuga andsid osapooled lapse enda ostetud toidu keelamise ja tervislikkuse kohta vastandlikke selgitusi, ent kõik olid valmis toidu ümber tekkinud probleemi ühiselt arutama ja lahendama. Minu nõunik selgitas Teie tütrele, et asenduskodus tekkinud erimeeluste korral peaks ta esmalt pöörduma x Linnavalitsuse kui oma eestkostja poole. **Minu nõunik selgitas Teie tütrele, et kui olukord ei peaks koostöös tema eestkostja ja asenduskoduga siiski laheneda, siis võib ta ise uuesti minu poole pöörduda.**

32. Rõhutan siiski asenduskodu kohustusi lapse tervise edendamisel⁸ ja perede ühiselu korraldamisel ning lapse kohustusi oma tervist hoida⁹ ja asenduskodu kodukorrast kinni pidada. Asenduskodu on kohustatud tagama lapsele piisava, mitmekülgse ja täisväärtusliku toidu, mistõttu on õigustatud teatavad piirangud (nt toiduvaliku ja söögiaegade osas), mis soodustavad lapse tervislikku elustiili. Samuti peab asenduskodu ühiselu korraldamisega tagama kõikide laste õigused, mistõttu on

⁵ Täpsed kontaktandmed leiate siit: www.hcch.net/index_en.php?act=authorities.details&aid=126.

⁶ Täpsed kontaktandmed leiate siit: www.hcch.net/index_en.php?act=authorities.details&aid=56.

⁷ Tsviilkohutemenetluse seadustiku § 475 lg 1 p 8, § 476 lg 1, § 550 lg 1 p 2; perekonnaseaduse § 143 lg 1. Vt ka nt Riigikohtu 9.11.2011 määrus asjas nr 3-2-1-83-11, p 21. Kättesaadav: <http://www.riigikohus.ee/?id=11&tekst=222538948>.

⁸ Sotsiaalministri 16.10.2007 määruse nr 66 „Kohaliku omavalitsuse poolt kogutavate ja säilitatavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu, asenduskoduteenusel osutajale üle antavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu ning asenduskoduteenusel osutaja kohustuste täpsema sisu kehtestamine“ § 3 p 2; sotsiaalministri 14.11.2002 määruse nr 131 „Tervisekaitsenõuded toitlustamisele tervishoiu- ja hoolekandeesutuses“ § 3 lg 3; sotsiaalministri 15.01.2008 määrus nr 8 „Tervisekaitsenõuded toitlustamisele koolieelses lasteasutuses ja koolis“.

⁹ Eesti Vabariigi lastekaitse seaduse § 8 ja § 23.

õigustatud, et teatud reeglid kehtivad ühtemoodi kõikidele lastele.¹⁰ Samas ei või asenduskodu söögist ilmajätmist kasutada mõjutusvahendina ega keelata lapsel talle meelepärase ja enda soetatud söögi ja joogi tarbimist täielikult. Lisaks peab asenduskodu arvestama menüü koostamisel võimalikult suurel määral ka laste soovide ja erivajadustega. Lastel peab olema võimalus avaldada arvamust, mida peres süüa või millised on nende toidueelistused, tagamaks laste suuremat kaasatust nende igapäevaelu puudutavatesse otsustesse. Samuti tuleb pakkuda eridieeti lastele, kes vajavad seda tervislikel põhjustel või usuliste või muude veendumuste tõttu.

33. Eeltoodud seisukohavõtuga lõpetan antud asjaga seotud menetluse vastavalt õiguskantsleri seaduse § 35¹ lõikele 1.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Nele Parrest
õiguskantsleri asetäitja-nõunik
õiguskantsleri volitusel

Margit Sarv 6938424
Margit.Sarv@oiguskantsler.ee

¹⁰ Nt kui üks laps põhjendamatult ei taha süüa asenduskodu toitu ja ei pea kinni söögiaegadest, siis tekitab see paratamatult arusaamatusi teiste lastega.